

Geschiedenis en staatsinrichting (oude stijl) en geschiedenis (nieuwe stijl)

Examen VWO

Voorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

20 | **01**

Tijdvak 2
Woensdag 20 juni
9.00 – 12.00 uur

Bronnenboekje

Duitsland en Europa, 1945–2000

bron 1

Fragmenten uit een lied van H. Brasch, zanger van het Berlijns Cabaret uit 1946

1 Het *Trümmerkind*

2 Mijn moeder zegt dat er een tijd geweest is
3 waarin de huizen allemaal heel waren.
4 Er dichtbij stonden vaak veel bomen
5 en in het voorjaar ruisten die dan in de wind.

6 En de ramen hadden allemaal hele ruiten –
7 moeder ligt al lang in het ziekenhuis.
8 Toen ze wegging zei ze dat ik eerlijk moest blijven,
9 vader hebben ze afgevoerd naar *Plötzensee**.

10 Op de binnenplaats, daar achter, bij de rotte planken,
11 staat meneer Dünnebier, die was bij de Partij,
12 en hij kibbelt met mevrouw Olga Zielke
13 want zegt hij, dat ouwe wijf was er ook bij.

14 Hier bij ons thuis is niemand erbij geweest
15 vader was altijd al een oude democraat.
16 Toch hebben we allemaal de VB** gelezen
17 omdat je geen andere kranten had.

18 Nou ja, nu zal ik maar naar huis gaan lopen
19 anders eet Oskar (mijn broertje) de groente helemaal alleen op.
20 Want hij denkt meestal niet graag aan anderen,
21 en vanavond moet ik nog voor haring in de rij gaan staan.

Toelichting:

* *Plötzensee* = Berlijnse gevangenis voor politieke gevangenen

** VB = *Völkischer Beobachter*, het partijblad van de NSDAP

ontleend aan: Christof Klessmann, Die doppelte Staatsgründung, Deutsche Geschichte 1945–1955, Bonn 1991, pag. 441

bron 2

In een Oost-Duitse kroniek staat bij het jaar 1955

1 14 mei 1955

2 De DDR hoort tot de acht Europese socialistische staten die in Warschau het 'Verdrag over
3 vriendschap, samenwerking en wederzijdse bijstand' sluiten. De stichting van het verdrag van
4 Warschau was historisch noodzakelijk geworden, omdat de in 1949 onder leiding van de Verenigde
5 Staten opgerichte NAVO in de jaren vijftig overging tot de politiek van het 'terugrollen van het
6 socialisme'.

ontleend aan: DDR-Revue, nummer 9, Dresden 1989, pag. 9

Uit een interview met bondskanselier Willy Brandt in het Franse weekblad *L'Express*, december 1970

1 Verslaggever: Deze week gaat u in Warschau een verdrag met Polen ondertekenen. Vorige week is
 2 het klimaat in Berlijn verslechterd ten gevolge van verkeersversperringen van Oost-Duitse makelij.
 3 Volgende week moet in Brussel een beslissing genomen worden over het Europees monetaire
 4 stelsel. Welke van die drie gebeurtenissen acht u het belangrijkste?

5 Brandt: U vraagt me in feite of onze *Ostpolitik* meer of minder belangrijk is dan onze *Westpolitik*.
 6 Aan die vraag heb ik een hekel, want die twee zijn allebei van eminent belang. Als u toch op een
 7 voorkeur van mijn kant aandringt, moet ik u zeggen dat de politiek ten opzichte van het Westen me
 8 het belangrijkste lijkt.

ontleend aan: A.F. Manning (red.), *Onze jaren, de wereld na 1945, geschiedenis van de eigen tijd*, Amsterdam 1975, pag. 3724

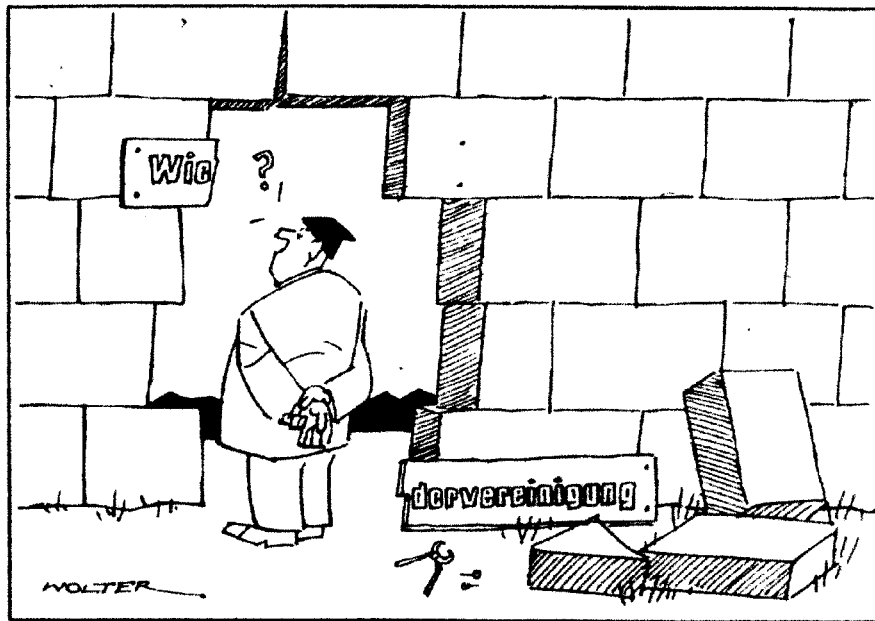
Vertaling van de spandoeken (van links naar rechts):

Nooit de verdragen met het Oostblok goedkeuren!

Wij zullen nog steeds achter Silezië staan, ook als Brandt en Scheel verder voor de roden door de knieën gaan

Oder-Neisse nooit de grens

bron: *Fragen an die Deutsche Geschichte, Ideen, Kräfte, Entscheidungen, von 1800 bis zur Gegenwart*, Bonn 1988, pag. VII

Onderschrift
Weer open ..... het Duitse vraagstuk!

Toelichting
Wie in het Duits kan ook *hoe* betekenen, *Wiedervereinigung* betekent hereniging.

bron: G. Maier, *Die Wende in der DDR*, Bonn 1991, pag. 47

Nederland en Indonesië. Vier eeuwen contact en beïnvloeding

bron 6

Een officiële foto uit 1897 van resident De Vogel (rechts) en Pakoe Boewono X, de Soenan (vorst) van Solo (Djokjakarta)

bron: Rob Nieuwenhuys, Baren en oudgasten, Tempo doeloe- een verzonken wereld fotografische documenten uit het oude Indië 1870–1920, Amsterdam 1998, pag. 77

Verslag van een rede gehouden tijdens een vergadering in Medan (Sumatra) waar gesproken wordt over de keuze tussen vrije immigratie van arbeiders of het aannemen van contractkoelies

1 De hoofdadministrateur van een grote maatschappij had een koetsier en die koetsier had een
 2 moeder, of liever (...) had geen moeder, maar deed alsof hij een moeder had. Die
 3 gefingeerde moeder nu werd ziek en stierf. De koetsier vroeg de *toean-maatschappij* (de
 4 hoofdadministrateur van de onderneming) verlot haar te gaan begraven, wat hem werd
 5 toegestaan.
 6 Een paar dagen daarna kwam de waarheid aan het licht. De *toean-maatschappij* werd boos,
 7 dat is menselijk, en stuurde in zijn drift de koetsier ter bestraffing naar de Magistraat (de
 8 controleur, de Nederlandse ambtenaar van het Binnenlands Bestuur).
 9 Hetgeen dom was, zoudt gij menen. Toch niet. Met een geestkracht, die de toekomstige
 10 Napoleon kenmerkt, zette de Magistraat zich over de wet heen en strafte de koetsier met drie
 11 maanden, de maximumstraf, welke hij bevoegd is op te leggen en waartegen geen hoger
 12 beroep mogelijk is.
 13 Drie maanden dwangarbeid omdat de man had gelogen tegen zijn baas!
 14 De planter die mij het geval vertelde, voegde er gemoedelijk aan toe: natuurlijk was de man
 15 niet strafbaar, maar wij planters zien zoiets graag, voor 't prestige, weet u. (...)

ontleend aan: J. van den Brand, De Millioenen uit Deli, Amsterdam/Pretoria 1902, pag. 253 en 261-262

In zijn boek naar aanleiding van een studiereis naar Indonesië schrijft dr. H.Th. Fischer over de verhouding tussen de zending, het onderwijs en de koloniale overheid

1 Het feit dat het dorp een school en een *goeroe* (leraar) vraagt is voor de zending niet
 2 belangrijk, omdat daaruit bij het volk een verlangen naar intellectuele ontwikkeling zou
 3 blijken. Zij weet, dat gewoonlijk geheel andere motieven daar de oorzaak van zijn.
 4 Belangrijk is deze vraag, omdat zo de zending door het plaatsen van een *goeroe* weet, beter
 5 dan tevoren de bevolking de christelijke gedachte te kunnen bijbrengen. De *goeroe* wordt
 6 het geestelijk centrum van het dorp; geregeld zullen er, voorzover het protestantse
 7 zendingsgebieden betreft, voortaan godsdienstoefeningen worden gehouden; de kinderen
 8 zullen een gedeelte van hun leven op de schoolbanken beter met de christelijke leer in
 9 kennis komen. Meisjes evenzeer als jongens zullen de school bezoeken, alleen al omdat de
 10 school in de eerste plaats *opvoedings-* en geen *leer-*instituut is.
 11 Maar nu de vraag: 'Zijn de zendingsscholen werkelijk dergelijke opvoedingsinstituten, zoals
 12 hierboven geschetst werd?' Het antwoord kan kort zijn: 'Nee, in de verste verte niet!' Niets
 13 is voor degene die in de zending belang stelt zo teleurstellend, als juist de kennismaking met
 14 het zogenaamde zendingsonderwijs. Bijna nergens vond ik iets wat het bovengenoemde
 15 ideaal ook maar benaderde. Overal treft men, in plaats van zendingsscholen, slechts
 16 gouvernementscholen onder beheer van de zending aan. Dit is geen spelen met woorden, het
 17 onderscheid is hemelsbreed.
 18 Het gouvernement beschouwt in de eerste plaats de school als een instituut om de
 19 leerlingen een bepaald kwantum kennis bij te brengen.
 20 In de tweede plaats werkt het gouvernement met een algemeen geldend reglement.
 21 Minangkabauers, Papoea's, Dajaks, Timoerezen ontvangen alle éézelfde onderwijs.
 22 Het is duidelijk, dat een volksschool voor het gouvernement heel iets anders is dan voor de
 23 zending. Waar het gouvernement zoekt naar generalisatie, wil de zending specialisatie en
 24 zover mogelijk doorgevoerde aanpassing (aan de inheemse cultuur).

ontleend aan: H.Th. Fischer, Zending en volksleven in Nederlands-Indië, Zwolle 1932, pag. 184 en 185

Een non en een pater van de rooms-katholieke missie op Nias, samen met vier bewoners van het eiland in krijgstoel, circa 1920

bron: Martin Bossenbroek e.a., Nederland en Indonesië: vier eeuwen contact en beïnvloeding, bronnen bij het examenonderwerp geschiedenis 2001/2002, z.p. 2000, pag. 98

Een beschrijving van de spoorwegen in Indonesië rond 1918

- 1 De Nederlandsch-Indische spoorwegen hadden in 1918 in dienst: 179 (of 6 procent)
2 ambtenaren (hoger kantoorpersoneel) in Europa geboren, 564 (of 20 procent) ambtenaren in
3 Indië geboren, met inbegrip van 37 'inlanders', en verder 2071 (of 74 procent) beambten (zoals
4 machinist, stationschef, conducteur), steeds 'inlanders'. (...)
5 Voor de vervulling van de betrekkingen van chef (...) en van degenen, die deze meer direct
6 terzijde staan, komen in de regel bij voorkeur in aanmerking personen, die reeds in Europa
7 bij spoorwegen werkzaam zijn geweest. De ondergeschikte administratieve betrekkingen van
8 klerk tot stationschef worden gewoonlijk vervuld door in Indië geboren zoons van Europese
9 ouders of vaders. Voor de betrekkingen, waarvoor handenarbeid vereist wordt, komen bijna
10 uitsluitend inlanders in aanmerking, terwijl inlanders en Chinezen ook kunnen opklimmen
11 tot machinist, onder-opzichter, haltechef en klerk 2^e klasse. Sedert 1917 worden ook
12 inlanders, die aan bepaalde eisen voldoen, in ambtenaarsbetrekkingen toegelaten.

ontleend aan: J.A.A. van Doorn, De laatste eeuw van Indië, ontwikkeling en ondergang van een koloniaal project, Amsterdam 1995, pag. 47

Op bevel van de Japanse opperbevelhebber in Indonesië wordt Soekarno, die door het Nederlandse bestuur naar Sumatra was verbannen, in juli 1942 vrijgelaten en naar Java gehaald. Soekarno vertelt hierover in 1965

1 Die avond bespraken wij bij Hatta thuis voor de eerste keer onze tactiek. (...) We kwamen
 2 overeen dat we ons op twee niveaus zouden bewegen: ogenschijnlijk samenwerkend met de
 3 Japanners maar in het geheim bouwend aan onze onafhankelijkheid. (...)
 4 'Dit is de kans waarop we hebben gewacht', zei ik opgetogen. 'Dat voel ik. De bezetting zal
 5 een prachtige gelegenheid blijken om ons volk op te voeden en klaar te maken. Nu alle
 6 Nederlandse ambtenaren in de gevangenis zitten en er niet genoeg Japanners zijn om de hele
 7 archipel te besturen, zullen ze ons hard nodig hebben.' (...)
 8 Die eerste avond in Djakarta ging ik duizelig van opwinding naar bed. De volgende morgen
 9 (...) zou ik een bespreking hebben met luitenant-generaal Imamura (de Japanse
 10 opperbevelhebber in Indonesië).
 11 Hij ontving mij in zijn zitkamer. (...) Hij begon met het gesprek: 'Ik heb U met goede
 12 bedoelingen naar Java geroepen. U zult niet worden gedwongen iets te doen wat U niet wilt.
 13 Het resultaat van ons gesprek – of U met ons wenst samen te werken of dat U er de voorkeur
 14 aan geeft toeschouwer te blijven – hangt geheel van uzelf af. (...) De overheidsfuncties
 15 zullen onmiddellijk voor hen (Indonesiërs) worden opengesteld.'
 16 (...) Die avond legde ik mijn plan voor aan Hatta: 'Op kosten van de Japanse regering zullen
 17 wij onze mensen leren hoe ze bestuursfuncties moeten bekleden. Hoe ze bevelen moeten
 18 geven in plaats van bevelen op te volgen. We gaan leiders en bestuursambtenaren van hen
 19 maken (...). Vroeger was het hele bestuursapparaat Nederlands, Nederlands, Nederlands.
 20 Iedere bestuursambtenaar was een Nederlander!'
 21 'En onze mensen waren alleen maar loopjongens. Ze bekleedden uitsluitend de allerlaagste
 22 posities', vulde Hatta aan. 'Het minderwaardige werk was altijd voor ons. Altijd op
 23 ondergeschikte posten.'
 24 'Nu worden die arme, onderdrukte stomme inlanders ambtenaren. Ze zullen leren hoe ze
 25 beslissingen moeten nemen (...). Ik heb het zaad gezaaid en de Japanners zullen het
 26 opkweken.'
 27 Ik spooog op de grond. 'Daarom koestert iedereen die ook maar een beetje intelligentie heeft
 28 zoveel haat tegen het Nederlandse bestuur. Ook zij vroegen onze medewerking, maar we
 29 kregen er niets voor terug dat voor ons een prikkel vormde. Als ik denk aan de
 30 schijnheiligheid van Nederland dan kan ik wel overgeven. Wat hebben ze ooit voor ons
 31 gedaan? Niets! Ik weet dat sommige mensen zich tegen mij zullen keren omdat ik met de
 32 Japanners samenwerk. Maar waarom niet? Ik maak alleen gebruik van de gelegenheid die
 33 mij wordt geboden en dat is een briljante tactiek. Ik ben van plan het op die manier te
 34 bekijken.'
 35 In maart aanvaardde ik mijn eerste officiële functie (...). Als ik een bepaalde streek bezoekt,
 36 zocht ik tegelijkertijd een toegewijd patriot uit en zei tegen de plaatselijke autoriteiten:
 37 'Jullie bereiken meer als een Indonesiër hier de leiding heeft. Hier, maak deze man hoofd
 38 van het project. Ik sta persoonlijk in voor zijn loyaliteit.'

ontleend aan: H. Maier e.a., Wisseling van de wacht, Indonesiërs over de Japanse bezetting 1942–1945, Leiden 1995, pag. 88–93

Einde